

HÍREK

Az Erdélyi Magyar Tudományos Intézet működése 1944 őszén bizonyos mértékig válságba jutott. Az Intézet személyzetét javarészen elsodorta a háború és a csapatok kivonulása. Minthogy az Intézet fűtőanyagát a hatóságok 1944 telén jó részben magánszemélyeknek utalták ki, a fűtetlen helyiségekben, megfélembesített könyvtárral, a háború következtében eltűnt felszerelési tárgyak hiányában az itt maradt intézeti tagok csak saját otthonukban végeztek, csökkentett munkásságra szorítkozhattak. Ehhez járultak a személyzet anyagi nehézségei is. A hatalom átvételével az intézet dologi átalányának kintalása megszűnt, s a személyzeti fizetéseket is csak nagyon nehezen lehetett biztosítani.

1945 tavaszán a kolozsvári magyar egyetem tanácsa az Intézetet Erdélyi Magyar Tudományos Intézet néven átszervezte. Az Intézet munkáját azonban rövidesen az a körülmény tette lehetetlenné, hogy épületét át kellett adni a visszatérő román egyetemnek. Végre 1945 őszén a magyar egyetem új, sétatéri épületében jelölt ki számára az egyetemi intézőbizottság új otthont. Hogy az Intézet az egyetemi intézetek közül elsőnek kezdhette meg működését, az DR. CSÖGÖR LAJOS egyetemi ny. r. tanárnak, az intézőbizottság elnökének, majd a szervezés alatt álló egyetem rektorának megértése mellett főként DR. VENCEL JÓZSEF egyetemi ny. r. tanár, ü. v. igazgató odaadó fáradozásának köszönhető. Szervezetileg a Bölcsész-, Nyelv- és Történettudományi Karhoz tartozó Intézet végleges megszervezése, személyi és anyagi kereteinek megállapítása az egyetem szervezésével együtt 1945 végén a kialakulás állapotában van, s így erről csak később lehet beszámolni.

A vázolt nehézségek ellenére 1945 folyamán az Erdélyi Múzeum-Egye-

sület mellett az Intézet biztosította szaktudományi téren az erdélyi magyar könyvkiadás folytonosságát. Az 1944 ősztől megjelent kiadványok természetesen jobbára az Intézet tagjai és munkatársai régebbi tudományos fáradozásának eredményei, de így is bizonyosságot szolgáltatnak arról, hogy az Intézet a mostoha körülmények között is igyekezett lehetővé tenni a tudományos könyvkiadást.

A nyomdai viszonyok előrelátható súlyosodása miatt tanácsosnak látszott az 1944 folyamán nyomdába adott 1943-as Évkönyv mielőbbi esonka formában való megjelentetése. Ez a befejezetlenül is 265 lap terjedelmű kiadvány még 1944 novemberében kikerült a nyomdából, szállítási nehézségek miatt azonban alig lehetett belőle példányokat a Kolozsváron kívül lévő magyar tudományos intézményekhez és személyiségekhez eljuttatni. Csak 1945 nyarán érkeztek el viszont hozzánk is az ETI-nek 1944 telére egy budapesti, illetőleg egy pécsi nyomdában készült kiadványai: JAKÓ ZSIGMONDNAK „A gyalui vártartomány urbáriumai” című hatalmas és egyben úttörő forráskiadványa (484 l., 6 melléklettel) és GÁLDI LÁSZLÓNAK a román-magyar nyelvi és művelődési kapcsolatok szempontjából is jelentős „Samuelis Klein Dictionarium Valachico-Latinum” című, ugyancsak vastok, 496 lapnyi terjedelmű forráskiadványa és feldolgozása. — A már 1944 folyamán kéziratban vagy már csaknem végleges kefelevonatban kész, de csak 1945 folyamán megjelent munkákat itt alább címszerűen soroljuk fel:

SÁNDOR GÁBOR, A hóstátiak szénavontatása. 46 l. (27 képpel). — KOVÁCS LÁSZLÓ, A kolozsvári hóstátiak temetkezése. 424 l. (69 képpel). — HUSZÁR LAJOS, Bethlen Gábor pénzei. 124 l. (XIII. táblával). — GÁLFFY MÓZES, Keresztneveink becézó alak.

jai a Borsa-völgyén. 26 l. — **MÁRTON GYULA**, A kolozsmegyei Borsavölgy állatnevei. 34 l. — E két utóbbi dolgozat a két hadbavonult és jelenleg hadifogságban lévő szerzőnek az Intézet borsavölgyi kutató-munkája során gyűjtött népnyelvi anyagának egy kis részletét dolgozza fel. Ugyancsak a borsavölgyi népnyelvi kutatások anyagából jeient meg „A kolozsmegyei Borsavölgy helynevei” című kiadvány is (210 l. 5 melléklettel). Ez a fiatalon elhunyt **GERGELY BÉLA** helyszíni kutatómunkájának eredményeit és **SZABÓ T. ATTILA** gyűjtését közli.

A két első borsavölgyi dolgozat egyébként csak különnyomat az Intézet most készülöben lévő 1944-es Évkönyvéből. A hihetőleg rövidesen megjelenő kiadványból eddig még a következő különnyomatok jelentek meg: **ENTZ GÉZA**, Az erdélyi műtörténetírás kérdéseihez. 24 l. — **GYÖRGY LAJOS**, Bálint Gábor emlékezete. Egy kolozsvári egyetemi tanár oroszországi és belsőázsiai nyelv tanulmányai. 32 l. — **JUHÁSZ ISTVÁN**, Bethlen Miklós politikai pere. 48 l. — **LÁSZLÓ GYULA**, Ósvallásunk nyomai egy szamosháti coesistörténetben. 32 l. — **NAGY JENŐ**, Az erdélyi szász eredet- és nyelvjárás-kutatás története. 62 l. — Közvetlenül megjelenés előtt áll **KELEMEN LAJOS**nak a XVII. századi erdélyi templomi karzat- és mennyezetfestésekről szóló összefoglaló dolgozata és **BIRÓ VENCELNEK** a XVII. századi erdélyi udvarház gazdasági szerepéről írt tanulmánya.

Ha az Intézet a fennebbi utólag vázolt nehézségek között ilyen kiadói munkásságot tudott kifejteni, valószínűnek látszik, hogy a teljes átszervezés után és a külső körülmények javulásával tovább folytathatja, sőt tervszerűbbé teheti eddig is végzett kutatómunkáját Erdély multja és jelenének minél bensőségesebb megismerése terén.

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Bölcsészeti-, Nyelv- és Történettudományi Szakosztálya mindjárt 1944 őszén, a háborús eseményeknek Kolozsvár feletti átviharzása után folytatta működését. A Jog-, Közgazdaság- és Társadalomtudományi Szakosztállyal közösen kiadott folyóiratának, az Erdélyi Múzeum 1944. évi 3–4. számának csaknem húszívnnyi kötete még az év novemberében megjelent. A Szakosztály előadásain, a magyar tudományos kutatás és a közönség találkozásának e sokáig kizárólagos alkalmain az 1944. végétől ez év végéig terjedő időszakban a következő előadások hangzottak el: 1944. december 21-én: **DR. GYÖRGY LAJOS**, Bálint Gábor emlékezete. — 1945. január 17-én: **DR. KRISTÓF GYÖRGY**, Albensis Nagy János disputája a heidelbergi egyetemen 1617-ben. — Május 3-án: **DR. ENTZ GÉZA**, Az erdélyi műtörténetírás kérdéseihez. — Május 17-én: **DR. NAGY JENŐ**, Szász nyelvészeti törekvések Erdélyben. — Június 1-én: **DR. LÁSZLÓ GYULA**, Néphagyományaink ősi rétegének értelmezésmódja. — Június 21-én: **IFJ. DR. KÓS KÁROLY**, Új szempontok Erdély néprajzi kutatásához. — December 6-án: **KELEMEN LAJOS**, XVII. századi erdélyi magyar mennyezetfestmények. — December 14-én: **DR. KRISTÓF GYÖRGY**, Petőfi-kultusz a kolozsvári egyetemen. — December 19-én: **DR. GYÖRGY LAJOS**, Magyar-orosz irodalmi kapcsolatok.

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület 1945. május 3-án tartotta évi rendes közgyűlését. Ezen a titkár és az Erdélyi Múzeum szerkesztője jelentésének meghallgatása után megújította, illetőleg kiegészítette a tisztikart és a választmányt. Ugyanez a közgyűlés állást foglalt az erdélyi magyar tudományos kutatás megszervezésének kérdésében, és felvette munkatervébe a vidéki tudományművelők tervszerű összefogását, kutatásaik intézményes elősegítését. A

vidéki szakemberekkel és a vidéki közönség érdeklődő rétegeivel való kapcsolatok szorosabbátétele érdekében a közgyűlés a választmányba vidéki tagok behívását határozta el.

Az Erdélyi Nemzeti Múzeum tárjai a háborús veszedelmektől szerencsésen megmenekültek. Csupán a Könyvtár és Állattár épülete szenvedett kisebb sérülést. Tudományos anyagban azonban ott sem történt károsodás. A táruk élete, melyet a különböző óvintézkedések már lyoznak, az EME helyzetének renthobb, mint egy esztendeje akadézetlensége, a gyűjteményekért járó bérösszeg elmaradása és sok más függőben lévő kérdés miatt, sajnos, még mindig nem zökkenhetett vissza a rendes kerékvágásba. A szolgálatát súlyos nélkülözések között is ellátó személyzet azonban mindent elkövet, hogy a gyűjteményekben a tudományos munka mielőbb megindulhasson. Az egyes táruk ezévi munkájából különösen említésreméltó a Könyvtár és a Levéltár tevékenykedése a háború következtében elmaradása indult gyűjtemények megmentése érdekében, valamint a Történeti és Művészeti Tár elkezdett újjárendezése. Ez utóbbi során ismét felállították az óvóhelyre szállított őstörténeti gyűjteményt és átrendezve, új anyaggal felfrissítve most már teljes szépségében látható a gazdag középkori köemléktár.

A Székely Nemzeti Múzeumnak a hadszíntérré vált Sepsiszentgyörgyről a Dunántúlra szállított 54 ládányi anyaga 1945. március 29-én a zalaegerszegi állomáson bombatámadás következtében porráégett. Az elpusztult értékek között vannak a Régi Magyar Könyvtár egyetlen példányai, a legbecsesebb kéziratok, az ősszeg középkori oklevelek, a Múzeumnak átadott széki és egyház-

megyei levéltárak régi anyaga, a lustrakönyvek, a képtár legföltet-tebb darabjai, nagyértékű szőttesek stb. Az egész magyar tudományt és elsősorban a székelységet ért hatalmas kár a Múzeumot arra kötelezi, hogy a Sepsiszentgyörgyön maradt anyagot tervszerű gyűjtéssel kiegészítve igyekezzék a veszteséget csökkenteni. Ezt a munkát a Magyar Népi Szövetség a szellemi és anyagi erők mozgósításával már a nyár elején megindította. E munkához az anyagi eszközöket a székely vármegyék megértése adta meg. Az újjárendezés nagy munkájába egy időre helyi ismeretekkel rendelkező budapesti múzeumi szakértők, DR. MOZSOLICS AMÁLIA és DR. BALASSA IVÁN is bekapcsolódhattak. Csak sajnálni lehet, hogy ittartózkodásuk, külső akadályok következtében nem terjedhetett az újjárendezés befejezéséig, mert emiatt Délkelet-Európa ez egyik legszebb vidéki múzeuma csak később láthat hozzá a magyar és román tudományt egyaránt érdeklő közös erdélyi kérdések tudományos feldolgozásához. Ennek ellenére a múzeum személyzetének fáradhatatlan munkája következtében a rendezés már annyira előrehaladt, hogy a kiállítási termek hamarosan újból megnyílnak a közönség előtt.

A Múzeum régi személyzetéből a folytonosságot DR. ÁRVAY JÓZSEF, BOGÁTS DÉNES, FADGYAS ANNA és DR. SZÉKELY ZOLTÁN képviseli. Újabb tudományos erőként DR. SÁNDOR GÁBOR és DR. SZABÉDI (SZÉKELY) LÁSZLÓ kapcsolódott bele az intézmény sok nehéz feladat megoldását követelő munkájába. Az újjászervezésben jelentős szerep jutott és jut ezután is DR. LÁSZLÓ GYULA kolozsvári egyetemi tanár, a Magyar Népi Szövetség megbízott előadója szakértelmének is.